

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ З ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ШКОЛЯРІВ ДО БЕЗПЕЧНОЇ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У статті охарактеризовано структурні компоненти соціально-педагогічної діяльності. Визначено об'єкт, суб'єкт, мету, принципи, функції соціально-педагогічної діяльності з формування готовності школярів до безпечної життєдіяльності в умовах загальноосвітнього навчального закладу.

Ключові слова: соціально-педагогічна діяльність, соціальний педагог, школярі, безпечна життєдіяльність, принципи, функції.

Швидкий розвиток науки й техніки в сучасному просторі вимагає посилення теоретичного обґрунтування змісту освіти, безперервного збільшення його обсягу, складу навчальних дисциплін, які вивчаються, введення нових навчальних предметів. Це перетворення призвело до того, що навчальний процес виїшов далеко за межі навчальних закладів і зайняв місце в повсякденному житті – професійній діяльності, сім'ї, побуті та відпочинку [3, с. 40]. Така насичена людська діяльність у рамках соціально-економічної та політичної нестабільності країни позначилась на безпеці існування суспільства, знехтуванні людиною своєї безпеки, виникненні нових соціальних небезпек та потребує соціально-педагогічного втручання з боку фахівців, діяльність яких охоплює всі сфери суспільного життя. У колі нового соціального середовища існування людини більш вразливою категорією є діти. Виникає проблема підготовки дітей до життя в умовах небезпечної сучасності засобами соціально-педагогічної діяльності.

Питання з соціально-педагогічної проблематики щодо запобігання й подолання окремих видів небезпек досліджували: П. Автомонов, Л. Жогло, Л. Кальченко, І. Лебедева, М. Малькова, О. Тютюнник.

Дослідження, присвячені підготовці фахівців з безпеки життєдіяльності визначені у працях Г. Кондрацької, В. Березуцького, Є. Желібо, В. Заплатинського, В. Зацарного, В. Нестеренко, Л. Сидорчук, І. Царенко.

Мета статті – визначити структурні компоненти діяльності соціального педагога з формування готовності школярів до безпечної життєдіяльності.

Соціально-педагогічна діяльність як суспільне явище являє собою своєрідну модель діяльності, спрямованої на вирішення завдань соціального виховання й соціально-педагогічного захисту. Соціально-педагогічна діяльність – це різновид професійної діяльності, яка має свою структуру, що визначає взаємозв'язок її елементів [2, с. 9]. Аналіз досліджень провідних науковців дає змогу стверджувати, що основні структурні компоненти соціально-педагогічної діяльності визначені одноголосно, а деякі розбіжності в їх кількості та змісті лише свідчать про те, що окреслена система на шляху розвитку й збагачення. Так, О. Безпалько, структуруючи соціально-педагогічну діяльність, виокремлює такі компоненти: суб'єкт, об'єкт, мету, завдання, зміст, технології, результат [1, с. 47–80]; І. Зверєва – мету, принципи, напрями, етапи, сфери, зміст, форми, методи, прийоми, професійні якості [9, с. 48–57]; А. Капська – суб'єкт, об'єкт, ме-

ту, зміст та функції [8, с. 39–47] тощо. Спираючись на досвід учених, послідовно визначимо структуру соціально-педагогічної діяльності щодо формування готовності школярів до безпечної життєдіяльності в умовах ЗНЗ та охарактеризуємо її компоненти, починаючи з визначальних елементів – об'єкта й суб'єкта.

У деяких російських і українських підручниках об'єктом виступає дитина від народження до 18 років, але існує інша точка зору, за якою об'єктом може виступати особа з проблемами соціально-педагогічного характеру, незалежно від її віку.

А. Капська визначає такі групи об'єктів соціально-педагогічної діяльності: інваліди (представники різних вікових груп), сім'ї, у яких виховуються діти-інваліди, діти й дорослі, які мають психологічні проблеми, стреси, схильні до суїциду; люди похилого віку; діти й молодь, схильні до девіантної поведінки; діти, які зазнають психічного, фізичного чи сексуального насильства; сім'ї, у яких живуть особи, схильні до вживання наркотиків, алкоголю; кризові, неблагополучні сім'ї, у яких виховується діти-сироти або діти, що залишились без батьківської опіки; багатодітні сім'ї; неповні сім'ї; сім'ї, де виявляється жорстока поведінка батьків, конфліктні ситуації, сексуальна розбещеність; діти, які опинились у складних критичних ситуаціях з різних причин [4, с. 28].

Л. Завацька вважає, що за характером потреб об'єкти соціально-педагогічної діяльності можна поділити на три групи: перша – соціально незахищені люди, друга – маргінальні і третя – особи з відхиленнями в поведінці [2, с. 10].

Таким чином, соціально-незахищеною людиною може бути дитина, а спираючись на класифікацію об'єктів Л. Завацької [2, с. 10], у контексті означеної проблеми, об'єктом соціально-педагогічної діяльності з формування готовності до безпечної життєдіяльності в умовах ЗНЗ виступають школярі.

Суб'єкти, так само, як і об'єкти соціально-педагогічної діяльності, дуже багатогранні. До суб'єктів можуть належати: органи влади, недержавні організації, фізичні особи. За рівнем впливу закладів, організацій, спеціалістів на виховання й захист дитини виокремлюють три категорії суб'єктів: провідні (соціальні педагоги, соціальні працівники, інші спеціалісти); супутні (заклади, організації, спеціалісти зі сфери спорту, культури, охорони здоров'я, соціального захисту); опосередковані (фінансові, економічні й інші організації) [5, с. 15]. Але є очевидним, що провідним суб'єктом соціально-педагогічної діяльності в умовах загальноосвітнього навчального закладу є соціальний педагог, який спроможний організувати та координувати зусилля всіх інших суб'єктів щодо формування готовності школярів (об'єкта соціально-педагогічної діяльності) до безпечної життєдіяльності.

Метою діяльності соціального педагога з визначеної проблеми є формування переконань, норм і стилю інтелектуальної діяльності школярів, які сприяють забезпеченню безпечного існування результатів життя й діяльності в соціальному середовищі [3, с. 43–44]; формування в учнів досвіду прогнозування, запобігання, подолання, мінімізації та подолання наслідків небезпечних ситуацій, шкідливих і небезпечних факторів життєдіяльності [6].

Досягнення мети діяльності соціального педагога з формування готовності школярів до безпечної життєдіяльності визначається ефективністю соціально-педагогічного процесу, яка залежить від реалізації основних принципів, тобто

вимог. Ефективному формуванню готовності школярів до безпечної життєдіяльності сприяє:

- узгодженість діяльності соціального педагога й школярів (за метою, змістом, методами тощо);
- узгодженість діяльності суб'єктів процесу (соціального педагога, батьків, класних керівників, психолога, вчителів, адміністрації ЗНЗ тощо);
- цілеспрямоване формування мотивації школярів до безпечної життєдіяльності;
- прогнозування готовності до безпечної життєдіяльності;
- урахування вікових та індивідуальних особливостей школярів;
- стимулювання школярів до самоконтролю;
- систематичне діагностування процесу й поточних результатів формування готовності школярів до безпечної життєдіяльності;
- систематична активність і самостійність школярів щодо вибору способів забезпечення безпеки в проблемних ситуаціях;
- систематичність й системність у вихованні та навчанні з питань безпеки життєдіяльності;
- реалізація міжпредметних зв'язків ЗНЗ.

Аналіз досліджень (О. Безпалько [1], І. Звереві [9], А. Капської [3]), присвячених особливостям соціально-педагогічної діяльності, дає змогу стверджувати, що соціальний педагог загальноосвітнього навчального закладу у своїй професійній діяльності реалізує певні функції: діагностичну; прогностичну; комунікативну; консультативну; освітньо-виховну; правозахисну; організаційну; запобіжно-профілактичну та соціально-терапевтичну.

Базуючись на змістових характеристиках функцій, запропонованих О. Безпалько [1], І. Звереві [9], А. Капської [8], ми зробили спробу конкретизувати ці функції відповідно до формування готовності школярів до безпечної життєдіяльності в умовах загальноосвітнього навчального закладу.

Так, виконуючи діагностичну функцію, соціальний педагог виявляє фактори ризику нараження школярів на небезпеку (залучення дітей до вживання наркотиків, алкоголю; приклад жорстокої поведінки батьків у сім'ї, сексуальної розбещеності; конфліктні ситуації; психічне, фізичне або сексуальне насильство); вивчає та оцінює індивідуальні особливості особистості дітей (стійкість до джерел негативного впливу); оцінює особливості розвитку школярів щодо питань безпечної життєдіяльності.

Здійснюючи реалізацію прогностичної функції, соціальний педагог прогнозує розвиток подій, процесів, які відбуваються в учнівському колективі, та виробляє певні моделі соціальної поведінки дітей; визначає пріоритети в напрямках, формах, методах, соціально-педагогічних технологіях адекватно до проблеми; прогнозує результати навчально-виховного процесу з урахуванням найважливіших факторів становлення особистості [7, с. 91]; здійснює соціально-педагогічне проектування щодо формування готовності школярів до безпечної життєдіяльності.

Здійснюючи виконання правозахисної функції, соціальний педагог ґрунтується на тому, що безпечна життєдіяльність дитини базується на правовій основі державних та міждержавних документів, що передбачає дотримання й захист її прав. Це дає змогу соціальному педагогу відстежувати надання пільг різ-

ним категоріям школярів, представляти їх інтереси в різних інстанціях, співпрацювати з органами соціального захисту та допомоги тощо.

Виконуючи організаційну функцію, соціальний педагог координує налагодження взаємодії між різними спеціалістами ЗНЗ й інших соціальних інститутів з метою системного формування готовності школярів до безпечної життєдіяльності та залежно від виду й глибини виявленої проблеми; вирішує завдання соціально-педагогічної допомоги, підтримки, виховання та розвитку дитини, яка стала жертвою небезпеки навколишнього середовища.

Здійснюючи виконання комунікативної функції, соціальний педагог забезпечує встановлення множинних контактів між її учасниками в умовах ЗНЗ – взаємодії між школярами, батьками, психологом, класним керівником, учителями тощо.

Здійснюючи реалізацію запобіжно-профілактичної функції, соціальний педагог забезпечує закріплення отриманих позитивних результатів і запобігає виникненню проявів інших видів небезпек. Саме на цій функції має найбільше зосереджувати зусилля соціальний педагог, тому що запобігання негативним явищам, а не на боротьба з їх наслідками, є першочерговим його призначенням.

Виконання освітньо-виховної функції соціальним педагогом передбачає забезпечення цілеспрямованого педагогічного впливу на поведінку й діяльність школярів; заповнення прогалів виховання й освіти дитини в питаннях безпеки життєдіяльності; формування соціальних умінь і навичок, необхідних для подолання небезпек життєвого середовища.

Висновки. Таким чином, організація роботи соціального педагога загальноосвітнього навчального закладу з формування готовності школярів до безпечної життєдіяльності на означених у статті структурних компонентах є умовою успішного соціально-педагогічного процесу в окресленому контексті.

Перспективою подальших досліджень вважаємо розробку змісту діяльності соціального педагога з формування готовності школярів до безпечної життєдіяльності на засадах основних принципів і функцій.

Список використаної літератури

1. Безпалько О.В. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі: Навчальний посібник [для студ. вищ. навч. закл.] / Ольга Володимирівна Безпалько. – К. : Центр учбової літ-ри, 2009. – 208 с.
2. Завацька Л.М. Технології професійної діяльності соціального педагога : навчальний посібник для ВНЗ / Л.М. Завацька. – К. : Слово, 2008. – 240 с.
3. Дронова Т.А. Социально-педагогические аспекты формирования культуры безопасности жизнедеятельности студентов / Т.А. Дронова, А.А. Дронов // Социальные и социально-педагогические проблемы: поиски и модели решения : межвузовский сборник научных трудов / [науч. ред. М.В. Шакуровой]. – Воронеж : ВГПУ, 2009. – Вып. 6. – С. 40–44.
4. Капська А.Й. Соціальна робота : навчальний посібник / А.Й. Капська. – К. : Слово, 2011. – 400 с.
5. Методи та технології роботи соціального педагога : навчальний посібник / автори-укладачі: С.П. Архипова, Г.Я. Майборода, О.В. Тютюнник. – К. : Слово, 2011. – 496 с.
6. Мошкин В.Н. Закономерности воспитания культуры безопасности [Электронный ресурс] / В.Н. Мошкин // Образование: исследовано в мире : международный научный педагогический Интернет-журнал. – М. : OIM.RU, 2004. – Режим доступа: [http://www.oim.ru/\(reader.asp?nomer=436\)](http://www.oim.ru/(reader.asp?nomer=436)).

7. Першко Г.О. Принципи та функції роботи соціального педагога щодо інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку в середовище загальноосвітнього навчального закладу / Г.О. Першко // Соціальна педагогіка: теорія та практика. 2010. – № 2. – С. 88–92.

8. Соціальна педагогіка : підручник / за заг. ред. проф. А.Й. Капської. – К. : Центр навчальної літ-ри, 2003. – 256 с.

9. Соціальна педагогіка: теорія і технології : підручник / за заг. ред. І.Д. Зверєвої. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 316 с.

Стаття надійшла до редакції 21.01.2013.

Логвинова Е.В. Социально-педагогическая деятельность по формированию готовности школьников к безопасной жизнедеятельности в условиях общеобразовательного учебного заведения

В статье охарактеризованы структурные компоненты социально-педагогической деятельности. Определены объект, субъект, цель, принципы, функции социально-педагогической деятельности по формированию готовности школьников к безопасной жизнедеятельности в условиях общеобразовательного учебного заведения.

Ключевые слова: *социально-педагогическая деятельность, социальный педагог, школьники, безопасная жизнедеятельность, принципы, функции.*

Logvinova E.V. Social and educational activities to build school readiness for life protection in general education academic institutions

The article described the structural components of social and educational activities. Defined object, the subject, the purpose, principles, functions of social and educational activities to build school readiness for safe living at the secondary schools.

Key words: *social and educational activities, social educator, school, life safety, principles, functions.*